

Петро Медвідь

Хырбетом ку горам

(сценарь ку танечному представліню
Фолклорного ансамблю Рутенія, р. 2021)

Передслово: Горы тверды і ласкавы

Кедь у 2016-ім році вышов словацькый переклад книги професора Павла Роберта Магочія *Хырбетом ку горам. Історія карпатьской Русі і карпатьскых Русинів*, усвідомив ем собі, же в назві як кебы была обсягнута ціла історія Русинів, но і їх характеристіка. Магочія Карпаты – колыска, з котрой по цілы столітя выходили і доднесь выходять новы поколіня карпатьскых Русинів. Тоты тверды горы, котры не дожычили легке жытя, з Русинів зробили незломный народ, котрый не підволив ся наперек нелегкым історічным періодам і пробам, доказав утримати собі свій язык, культуру, ідентічность. Но была то родічовска твердота, бо ведно з ньов нам нашы Карпаты проявльовали свою любов, коли пришли часы воен, тяжкых історічных періодів, они як кебы были тыма, котры нам крыли плечі, хто нас хранив перед тоталным спустошіньом.

Стоїме хырбетом ку горам, но не зато, же колыску свого народа собі не цініме, а зато, же в них маеме свою опору.

Турбулентне 20. столітя визначно овпливило і судьбы Русинів, котры жыли перед Першов світовог войнов на теріторії Угорьска. Выселенецтво за океан, Перша світовова война, почас котрой многы загынули на фронті, політічна еманціпація, кедь наперед америцька еміграція, а пак і наша домашня політічна сцена досягла, же пожадавки Русинів были акцептованы на мірных конференціях і теріторія Русинів «на юг од

Карпат» на основі нашої волі стала частьов Чехословакії, всесторонній розвиток русинських регіонів почас Першой републіки, але і несповнена автономія і скламаня з тым повязаны, розпад Чехословакії, Друга світова война, анексія Підкарпатської Руси Совітським союзом, тоталне вычерькнутя Русинів з мапы народів світа, котре было, нащастя, неуспішне, і нове возроджіня по 1989-ім році...

То лем часть того, што Русины пережыли в столітню філму, общіх слобод і людських прав, взоступів і падів демокрації, творіня і заніканя держав ці путованя до козмосу.

В представліню Фолклорного ансамблю Рутенія *Хырбетом ку горам* заміряли сьме ся на першу половину 20. столітя, котра была про русинський народ фундаментална. За провадыря тым танечно-драматічным представліньом выбрали сьме особу Николая Бескида. Родина Бескидовых мала у своїх шорах дакілько особностей, котры записали ся межджі русинських великанів, патріотів, будителів. Якбач найзнамішым був стрыко Николая – Антоній, котрый був по Ірїгорійови Жатковічови другим губернатором Підкарпатської Руси.

Но Николай є зособніньом путованя нашого народа 20. столітьом. Тот грекокатолицькый священик, родолюб, діятель і будитель при вшыткій скромности робив ціле своє доросле жытя, попри духовній службі своїм віруючім, много про свій народ.

Тот, котрый народив ся на теріторії днешнього Мадярьска, де його отець, так само священик, був втогды на парохії, не стратив свою русинську ідентічность і пізніше сам вертатъ як священик і будитель межджі свій народ до карпатських гір, залучатъ ся до політичного жывота, підтримує взник Чехословакії і місце Русинів у тій державі. Його добре серце ся проявлять і тым, же помагатъ бідным русинським сиротам. Як передчасно пензіонованый дале пише, творить, робить про народ. Вмерать по Другій світовій войні, в році 1947. Точно втогды, кедь на веце як 40 років «вмре» в країнах совітського блоку і русинський народ.

Представліня лем часточно выходить з історічных фактів і веце простору дістала вольна іншпірація жывотом головного героя. Но ведно з цілым реалізачным тімом вірїме, же *Хырбетом ку горам* є достойне одданя почливости Николайови Бескидови, же є припомянутьом його особности, котру мало знають і самы Русины. Єдночасно то одданя чести цілому роду Бескидовых, котрый дав Русинам тільки вызначных особностей, котры все были русинськыма патріотами.

В танечных частях заміряли сьме ся на русиньскы регіоны северыходной Словакії (Пряшівской Руси) і бывшой Підкарпатьской Руси (днешня Закарпатьска область України), значіть на теріторію, котра по Першій світовій войні стала частьов чехословацькой державы. Слідують ся тым два цілі. По перше, історічны реалії, в котрых Николай Бескид жив, сьме підпорили презентаційов богатства і розмаїтости русиньского фолклору з цілою теріторією, котра втогды належала Чехословакії. По друге, хотіли сьме вказати на то, же хоць граніці і державы дакілько раз почас минувшого столітя мінили ся, Русины зіставають єдним неділительным народом і їх культурне богатство, без огляду на то, в котрій країні днесь жыють, є їх сполочным русиньскым богатством.

Представліня *Хырбетом ку горам* є о горах і людях, котры ку ним належать. О горах твердых і ласкавых, точно як тоты люди, про котрых Карпаты были і суть Колысков. Наш народ ту буде, докля матери будуть скіпити до сердца своїх дітей тото наше. Докля крыла наших пташат будеме розтігати і учіти їх літати в наших Карпатах так, як то учіли нас. Докля не забудеме на то, кым сьме, і не будеме ганьбити ся свого. Докля наша співанка не затихне. Покля суть ту нашы горы, вірю, же ту будеме і мы!

(Премера одбыла ся 4-го юна 2022-го року в домі культуры Zrkadlový háj в Братіславі. Пропозиція мотиву – Петро Штефаняк, Драматургія – Петро Штефаняк і Славомір Ондейка, Сценарь і режія – Петро Медвідь, Танечна режія – Петро Штефаняк і Славомір Ондейка, головна роль Николая Бескида – Володимір Чема, Музика – Народна музика Рутенія, Танці – Фолклорный ансамбель Рутенія і Дітячий фолклорный колектив Гайдошік).

ХЫРБЕТОМ КУ ГОРАМ

Колысанка зо Шарішского Ястрабя

ВЫСТУП 1

Іщі раз так чути вас, мамко, співати, про мене тым найкрасшым голосом, колыскову. Як сьте ей співали мі, вашому найстаршому Николайови, а пак Александрови, Євгенійови, Корнелійови, кедь сьте нас, маленькы вашы пташата, тримали у своїм ласкавім наручу.

Жывот так хотів, же єм був вихованый серед мадярьской культуры, але вдяка вам і нянькови, ці дідови, котрый піднимав народ в наших

Карпатах, нігда ся не забывало, же сьме Русины. Чоловік собі народно-сть не выберать, бо ся вже так народить. Но вы знали, же іти за чужім, ганьбити ся свого, то бы была тота найвекша ганьба і там долов, на тій сонячній рівнині, де сьте нас привели на світ. І того сьте нам з няньком заскіпили до сердца. Николай, Александер, Євгеній і Корнелій – ваши діти. Котрым з вашов родічовсков любвов до сердца было дане быти хосенныма про народ, який нам був Богом даный. Тым Богом, котрого служебником єм став, єднак як нянько і дідо. Перед котрого тварь сьте нас, свої діти, принесли до церкви похрестити, кедь сьме взріли світ.

Хрестины, вінчованя зо Шарішского Ястрабя

ВЫСТУП 2

Час – тот гіршый як вода. Летить, переліє ся ті помеджі палці, ани не знаш коли. Ту дітину несеш до церкви похрестити, і ту уж робить першы крокы, учить ся першы слова, пустить ся материной руки... Лем як кебы єсь запер і отворив очі. Тоты, котры іщі вчера были маленькыма пташатками з нерозтягненыма крылцятами, які собі на грурдах плекала мама, днесь літають по луці.

Час гіршый як вода. Лем як кебы то было вчера, што дітину учіш першы слова, і уж з його рота чути першы стишкы. Стишкы, што сьте нас учіли і вы, мамко. Яке то миле, кедь дітячім голоском чути наш любый язык. Мамко, мамко, куп мі книжку, тинту, папірь, і таблічку, бо я піду до школы, учіти ся по волі...

Дітячі гры з Малого Липника

ВЫСТУП 3

Чоловік ревный і повный силы в юности. В жылах тече молода кров. В жылах течуть планы і ідеалы. Доростає. Десь в споминах мі гуслі заскріпили, як колись колеса на возі, ясен, як колыска, сніг під ногами. Люблю і днесь того скріплія, в котрім є мое дітинство, і парібчія мое. То моя радість, насія, котре може раз запустить корія.

Прийманя за парібка зо Шарішского Ястрабя

ВЫСТУП 4

Служба душпастьєря – то служба Богу і народу. Свому народу. Народу, до котрого сьме ся народили. Мы тот народ мусиме піднимати нашым словом, нашов службов, нашым добрым прикладом, просвіщаньом, але

і войованьом за його права і ліпшу долю. Так як то робили Духновіч, Павловіч і далшы нашы будителі.

Посмотрьте, Чехы і Словацы уж ясно вирішыли о своїй далшій, вірю же справедливішій долі. Ці мы Русины маме лем тихо стояти і смотрити на то, де нас знова поставлять іншы? Ці того вже не было доста? Предці мы маме єднаке право од Бога дане, єднак як іншы народы. Тадь і мы маме право вирішовати самы о собі. О своїй самобытности. О тім, де і як хочеме належати, яку хочеме про наш народ будучность. І теперь є ту шанса. Шанса зробити історічний крок. Крок, котрый нашы будителі не мали. Ніт, не можу быти запертый замурами єпіскопского палаца, стояти перед іконами за дверями церькви, кедь вонка того так вельо діе ся.

Єм грекокатолицькый священик, але од молодости і русиньскый родюб, так як ціла наша родина, з котрой вышло много наших патріотів. О тім свідчїть і моя робота в рамках славянського кружку іщі за студентських часів, коли єм як молодый богослов штудовав у Будапешті. Не єм ту зато, же ту мам і свого стрыка Антонія, як добрі знате, честована громадо нашой народной рады, але зато, же є обовязком нас, русиньской інтелігенції, не стояти теперь, на концю войны, в тых великих історічных моментах, боком, але актївно помочі нашому народу досягнути ліпшу будучность.

Балада з Легнавы

ВСТУП 5

Мы не желаме собі нич інше, лем быти Русинами, як писав Павловіч. По роках страстей хочеме мір, розвивати наш язык, культуру, традиції і духовность, яку нам передавали нашы предкы з поколіня на поколіня. Хочеме мати свій властный політічний голос. Желаме собі будучность, в котрій наш карпаторуськый народ од підкарпатьских полонии і верховин, од Тісы аж по Попрад ведно може жыти. За тото днесь мусиме войовати.

Спойме ся, не глядайме розділы меджі нами, але найдѣме доведна рішїня, котре буде вшыткыма акцептоване. Нами, і тыма, котры на нього чекають в Празі ці Франції. Котре нам забезпечїть такы условія, які будуть на благо вшыткых Русинів. Зробме вшытко про тото, жебы сьме може уж слідуючій рік як в Ужгороді, так в Пряшові, як в Суліні, так в Ясині, могли ведно, в єдній новій, нашій державі праздновати Світле Воскресеніє Хріста.

Хрістос воскресє, хороводы з Великого Бычкова і Рахова

ВЫСТУП 6

Одколи стрыко Антоній прияв пост губернатора в Ужгороді, і я одышов на фару до Легнавы, не была можность особно ся стрітити. Але тішыть ня, же ем не одышов меджі чужжіх. Днесь служу в церькви, котру будовав мій дідо. Домашні суть тоты, з котрыма вырастав мій няньо і стрыко. Ём ту, де і они зохабили фалаток свого сердца. Наперек тому, же ем теперь в сельскім оточіню, далеко од Пряшова, бібліотек, од нашой інтелігенції, но ем в оточіню прекрасной карпатыской природы і не можу перестати робити в нанашій, русиньскій справі. Тадь є того іщі тілько, што треба писати, творити. Треба продовжовати в бою за нашу автономію, котру нам втогды, кедь сьме зробили наше історічне рішіння, обіцяли. Треба служыти народу і войовати за нього. Знам, очекованя суть великы. Головно теперь, кедь быв стрыко згодный перевзяти пост губернатора, і кедь у властных руках не тримле нич. Но вірю, же прийде час, і нашы тугы выповнять ся так, як сьме задумовали. Надіям ся на скору стрічу. Може ту, у мене, в тихій і прекрасній долині Попраду, або там, де по горах і полонинах чути Гуцулів з трембітами. На чім мі по Богу найвеце залежыть, то на нашім народі.

Аркан, гуцулка – околіця Ясіня, Рахова ітд.

ВЫСТУП 7

Хоць вік на то іщі не мам, зістав ем пенсіонованым священиком. Ём радый, же на фару до Легнавы пришов мій молодшый брат Євгеній зо свойов женов Мартов, і я міг зістати коло них. Мам родину, котру ем не мав, і з котров можу жыти в единстві. Из глубокой памяти выходять мі спомины, о котрых ем ани не знав, же іщі мам. Споминам на то, як нам співала мама, котра собі нас все тепло притулила. Яке то было, кедь сьме по фарьскій загороді бігали ведно з Александром, Євгенійом і Корнелійом як діти. Так, як теперь ту бігать малый Гавриіл. Нич не є важніше, як заскіпити му до сердца тото, што нашы родічі заскіпили нам. Бо не в наших планах, тугах, котры не мусять ся выповнити, але в чістых очах і сердці дітины є будучность народа.

Теперь можу веце понурити ся до писаня, до баданя історії, до творчости наших писателів. Вертать ся мі сила. Ту, в прекрасній фарьскій загороді, де на концу лісковой алеї мам свій стіл, найліпше ся мі пише. Ту, де є тихо, і чути лем спів птахів, де дыхати мож свіжый карпатыскый воздух, котрый гласкатьзелене листя на стромах. І хоць іде зима,

на ярь, кедь Господь дасть, знова сяду собі попід стромы, під котрыма сидів і дідю.

Ніт, жывот із скромной пензії не є найпростішы. Но кілько векшой біды чоловік видить в нашім народі.

Ваше Высокоблагородіє! Діставши Ваши рядкы, котрыма нас познакомлюете о Вашій великодушній жертві на хосен нашой епархії, понаглям высловити Вашому Высокоблагородію нашу найсердечнішу подяку! Тоту значну суму сохраниме про нашы цілі епархіалного сиротинця, бо там є найвекша потреба, і запишеме Ваше Высокоблагородіє меджі добродителів нашой епархії, респектівно епархіалного сиротинця. При нагоді Рождества Хріста і Нового року дозвольте прияти нашы найщірішы благожеланя. Найсердечніше поздоровлять Вашу Высокопреподобность і повторяючо высловлюе свое щіре подякованя Вам одданий Павел Гойдїч, єпіскоп прясівскый»¹.

Яслічкаря з Ряшова, женьскы колеса з Легнавы, скакана зо Шарішского Ястрабя

ВЫСТУП 8

Ту, в карпатських наших горах жыє мій народ. В горах, котры не знають граніці. В горах, котры нам стоять за хырбетом і хороняць нас од віків. Ці зробив єм вшытко, што єм міг? Ці зробили сьме вшытко, што сьме могли, жебы в Карпатах было чути наш голос і втогды, кедь ту вже не будеме? Народ ту буде, докля матери будуть скіпити до сердца своїх дітей тото наше. Докля крыла наших пташат будеме розтігати і учіти їх літати в наших Карпатах так, як то учіли нас. Докля не забудеме на то, кым сьме, і не будеме ганьбити ся свого. Докля наша співанка не затихне. Довтогды ту сьме, і будеме!

Коломийка

¹ Цітація з писма владыкы Гойдїча Николайови Бескидови.

1. Русиньскы танці із регіонів северovýchodной Словакії

2. Володимір Чема як представитель головного героя Николая Бескида

3. Николай Бескид серед свого русинського народу

4. Медживойновы Дні русиньской культуры были великы народны маніфестації на території втогыдшньої Чехословакїї. На знімці навернутя ку тым діям в рамках пєсы